

MUHSİN
ERTUĞRUL

MOSKOVA
NOTLARI

HAZIRLAYAN: TUNCAY BİRKAN

NERGİS ERTÜRK'ÜN
SUNUŞUYLA

MUHSİN ERTUĞRUL

MOSKOVA
NOTLARI

Can Miras

Moskova Notları, Muhsin Ertuğrul

© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Temmuz 2023, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Derleyen ve yayına hazırlayan: Tuncay Birkan

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

İlk bölümdeki Osmanlıca metinlerin çevrimyazısı: Melih Dalbudak

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Ayşe Merdit / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi A Blok No: 3/1 Z. Kat

Avcılar-İstanbul

Sertifika No: 44451

ISBN 978-975-07-6147-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MUHSİN ERTUĞRUL

MOSKOVA
NOTLARI

DENEME

Derleyen ve yayına hazırlayan

Tuncay Birkan

♥can

MUHSİN ERTUĞRUL, Türk bir baba ve Alman bir annenin oğlu olarak 1892'de İstanbul'da doğdu. İlkgençliğinden itibaren sahnelere ilgi duyan Muhsin Ertuğrul, 1911'de tiyatro eğitimi için Paris'e gitti. Bir yıl sonra İstanbul'a döndü ve tiyatro sahasında çalışmaya başladı. İstanbul'da birçok oyun sahneledi, bazılarında başrole çıktı. Hayatı boyunca fırsat buldukça çeşitli ülkelerine gidip tiyatroları gözlemledi. 1925'te Sovyetler Birliği'ne gitti ve orada tiyatro ve sinemanın büyük isimleriyle tanıştı. Türkiye'nin yanı sıra Almanya, Sovyetler Birliği ve İngiltere'de de filmler çekti. Darülbeydi'de ve Devlet Tiyatroları'nda görev aldı. Ömrünün sonuna kadar Türkiye'de tiyatronun yaygınlaşması için çalışan Muhsin Ertuğrul, 1979'da öldü.

İçindekiler

“İzler” Üzerine	11
Türkiye ve Rusya Hattında Muhsin Ertuğrul – Nergis Ertürk	13
SANATKÂR GÖZÜYLE BUGÜNKÜ RUSYA	
Tiyatronun En Ziyade Terakki Ettiği Yer	41
Maarif Komiseri Bir Tiyatro Muharriridir	47
Dolmabahçe Sarayı’ndan Büyük Kütüphane	53
İhtilal Karşısında İlim Adamları	59
Moskova Resim Müzesi’nde Birkaç Saat	65
Rus Tiyatrosunun Geçirdiği Devreler	71
İhtilal Gecelerinde de Kapanmayan Opera	77
Tiyatroya Yeni Bir Çığır Açan Adam	83
Şekspir’in <i>Hamlet</i> ’i mi Ruslar’ın <i>Hamlet</i> ’i mi?	89
Medeniyette Köylü Nasıl Yaşmalıdır?	97
İşçi Fakülteleri Kimlere Ne Okutur?	103
Rus İrfanından İstifadede Geciktik	109
Halka İnme Değil Halkı Yükseltmek	117
Rusya’da Sanat Politikası Prensipleri	125
Bir Sanat Harikası: Persim Fatir Nedir?	131

MOSKOVA NOTLARI

Moskova Notları I	139
Moskova Notları II	145
Moskova Notları III	151
Moskova Notları IV	157
Moskova Notları V	163
Moskova Notları VI	169
Moskova Notları VII	173
Moskova Notları VIII	179
Moskova Notları IX	183
Moskova Notları X	189

Sanatkâr Gözüyle
Bugünkü Rusya

Vakit Yazıları
(9 Ağustos - 14 Kasım 1925)

TİYATRONUN EN ZİYADE TERAKKİ ETTİĞİ YER

Odessa, 9 Ağustos 1925

1

Her sanatın, her mesleğin muhtelif devrelerinde olan milletler var. Bu devreleri isterseniz mektepler gibi ilk, orta, yüksek gibi kelimelerle derecelere ayırılım ve ne demek istediğimi iyice anlatabilmek için bir de misal getireyim: Almanya elektromotorculuğun en yüksek mertebesindedir. Fransa'da şarapçılık, İngiltere'de denizcilik olduğu gibi.

Tiyatro sanatı da böyle. Eğer bir tasnif yapmak lazım gelse muhtelif milletleri muhtelif derecelere taksim etmeli. Mesela şöyle: İngiltere ve Fransa, İtalya, Polonya ilk, Almanya, İsveç, Danimarka orta, Rusya inkılaptan evvelki ve sonraki Rusya yüksek devrededir.

Ben üç-beş sene evvel karanlıkta ışık görmüş pervane gibi Paris'e koşmuştum ve orada gördüğüm şeyler benim görgüsüz ruhumu ne kadar sarsmış, bendeki susuzluğu ne kadar kandırmıştı. Fakat on sene evvel Almanya'ya gidip oradaki sanatı görünce Paris'tekiler ne kadar küçüldüler, hiç oldular. İki sene evvel İsveç'te gördük-

lerim, Alman sanatının üzerimdeki o çok derin izlerini nasıl silip süpürmüştü.

İşte böyle kademe kademe birbirlerinden yüksek derecede olan milletlerin sanat muhitlerini tetkik ederken daima birleşilen ve her yerde daima işitilen bir şey vardı ki o da Rusya –diğer sanayi-i nefise şubelerinde de olduğu gibi– tiyatro sanatının en yüksek mertebesindedir.

İşte iki gözüm kariim... Sana bu yirmi satırı bugün Rusya'ya bunu yakından tetkik ve bilhassa gözlerimle görmek için gittiğimi anlatayım diye okuttum. Tiyatroları göreceğim ve size yazacağım.

2

Ama diyeceksiniz ki bütün Rusya tiyatro demek değildir ve yalnız tiyatro görmeye giden bile birçok başka başka muhitlerden geçer, başka şeyler görür. Bunlara ait malumat vermeyecek mi? Şüphesiz ki evet fakat bu malumatın nasıl şeyler olacağını öğrenmek istiyorsanız lütfen şu birkaç satırımı daha okuyunuz...

Bir kütüphanede H. Taine'nin Fransa İhtilal-i Kebiri'ne ait büyük eserinin birinci sayfasına bakarken birden mürekkeple yazılmış bir not nazar-ı dikkatimi celbetti. Tahmin edilmeyecek kadar garip bir not... Biliyor musunuz neydi? Şöyle:

“Haydi oradan sen de domuz!” Şaşır kaldığımın farkına varan kitabın sahibi beni dalgınlıktan kurtarmak için La Fontaine'in meşhur domuz hikâyesini anlattı. Hikâye de şöyle bir şey: Domuzun birisi nasılsa ağılından kaçıp bir saraydan içeri girmiş. Salonları, müzeyyen koridorları, her yeri geçip de kendisine uygun bir şey bulamayınca nihayet ahıra, kümese dalmış, yemiş, içmiş ve ağıla avdetinde sarayda ne gördüğünü kendisinden soranlara, “Hiç,” demiş, “bayağı ahır, kümes! Orada da hay-

vanlar ve pislik var, tıpkı bizim ağıllardaki gibi!” Ve kitabın sahibi ilave etti: “İnsaniyete yepyeni bir ufuk açan koskoca Fransa İnkılabı’nın ruhunu, esasını göremeyip de yalnız birtakım bayağı entrikaları, zaruri haksızlıkları gören Taine gibi bir adam saraya girip de kümeden ve pislikten başka bir şeyi bulamayan La Fontaine’in domuzundan farksızdır.”

Onun için sevgili kariim, size yok tahtakurusundan yok nasıl oturup nasıl kalktığımdan bahsedecek değilim. Kendimi Ankara’ya gidip de sokakların tozunu, otelin tahtakurularını yazan muhabirler ayarında görmek istemem.

Düşününüz ki milli bir cidal, sonra büyük bir inkılap oluyor, hâlâ Ankara’ya gidenlere “Nasıl buldunuz?” diye sorunca ya memurların masasızlığından ya sokakların tozundan size bahsediyorlar da bir türlü o sıkıntı ve yoksulluk içinde yaşayan, o asil inkılabın ruhundaki iradeyi, azmi araştırmak kimsenin hatırına gelmiyor.

Koskoca sarayları deviren ve o sarayların temellerinden daha kavi, daha derin ananeleri tırpanlayan Ankara’nın ruhu sokakların tozlarıyla Taşhan’ın pireleri arasında mıdır? Mustafa Kemal’in yaşadığı şehirde tozlu sokaktan ve Taşhan’dan gayri bir şey görmemek, Lenin’in memleketinde ufak tefek şeyler bulmak! Bunları başkasından bekleyiniz... Fakat benim yazılarımın arasında böyle sathî bir şeye rast geleceğinizi umuyorsanız beni çok derinden yaralar, incitirsiniz!

3

Vapurda beni pek mütehasis eden bir manzara karşısında kaldım. Güvertede gezerken bir köşede iki gemiciyi yan yana oturmuş, bir kitabın üzerine eğilmiş, dalgın vaziyette gördüm. Biri belki altmış yaşında bir ihtiyar,

öteki yirmi beş yaşında kadar bir genç. İhtiyarın elinde renkli resimlerle, iri harufatla bir Rusça alfabe var, genç iki heceli kelimeleri telaffuz ediyor. İhtiyar öylece tekrarlıyordu. İhtiyarın pos beyaz bıyıkları dudaklarını büzer ve uzatırken şekilden şekle giriyor, adeta gülünç oluyor ve her beş dakikada bir gözlüğü kitabın üstüne düşüyordu.

Yanı başında sakın, hatta mağrur bile değil, o genç cesur, müşfik, büyükbabası yerindeki adama ders veriyordu.

Onları ilk gördüğüm zaman kendimi ihtiyarın yerine koyarak bu yaştan sonra ben olsam okumaya kalkmazdım diye zihnimden geçirmiştim. Bu bana kırkıktan sonra saz çalmak gibi göründü. Hatta genç gemicinin yerinde olsaydım ihtiyara, “Nene lazım bundan sonra babalık, okumak senin nene?” derdim. Bu düşünceler beni gözümde küçülttüğü kadar onları büyüttü. O aralık vapurun doktoru yanıma geldi, düşündüğümü saklamadım. Bana dedi ki: “Bulduğumuz Çiçerin vapuru mürettebatı arasında bu ihtiyar aşçıdan gayri okuma yazma bilmeyen yok. Unutmamalısınız ki inkılabımızın gayesi insanları insan yapmak, yükseltmektir. Yükselbilmek için de okumak ve okutmak! Rusya’nın her tarafında okuma yazma için mücadele eden ayrı ayrı, çok esaslı teşkilat kuracaksınız. İnkılap Rusya’nda bir tahmine göre birkaç sene sonra okumak yazmak bilmeyen bir tek köylüye rast gelinmeyecek.”

İçimden acı bir sızı geçti... Gözlerimin dalgınlığı, başımın hafif hafif sallanması muhakkak “darısı başımıza” demektir.

4

Odessa tanıdığım sahil şehirlerinden yalnız Trieste’ye benziyor. Sokaklar genişliği ve temizliği, binalar büyüklüğü ve güzelliği itibarıyla Trieste gibi. Fakat şehir Trieste’den

pek çok büyük. Vapurla gelirken şehrin uzamış ve yayılmış güzel bir manzarası var. İngiltere'nin Dover Limanı gibi.

Limanda göze çarpan yeni yeni binalar sivrilmiş. Büyük bir inşaat faaliyeti var... Limanı en son sistem ve yalnız elektrikle müteharrik buğday depolarıyla mücehhez bir hale getiriyorlar. Şimdiden meydana çıkmış muazzam iki depo var. Üslup itibarıyla tamamıyla asri, sade, güzel. Hummalı bir faaliyet. Yapma, yeni yapma ve eskileri tamir faaliyeti var.¹

Vapur demirledikten yarım saat sonra şehre çıkmış ve yanıp tamir edilen tiyatronun yanına gitmişim. Burada ilk hatırladığım operatör Emin Bey² oldu.

Bu tiyatronun biz Trabzon'dayken yandığını okumuştuk, yani üç ay evvel. Zannederim daha on beş günlük tamiri var... Yalnız sahne aksamı yanan bu muhteşem tiyatronun bir milyon tamirine gitmiş! Bir milyon ruble, bir milyon lira! Beyler, efendiler, yanan tiyatronun tamir masrafı bir milyon lira...

Bir şehrin halkı için yiyecek düşünmek lazımdır. Ekmeği, suyu düşünmek iyi bir şey. Lakin bu kazlarla beraber müştereken düşündüğümüz bir şeydir.

Emin Beyefendi cemiyet-i belediyenin azaları şehrin menfaatine yaptığımız binlerce iyilikler için binlerce teşekkür ederiz... Fakat lütfen ekmekten, sudan, yoldan gayri himmet edin de yaptıklarınız arasında bizi hayvanlardan ayıracak bir de tiyatro bulunsun! Yalnız boğazımızı değil bir parça da karanlıkta kalmış ruhlarımızı dü-

1. Gazetede böyle çıkmış. Muhsin Ertuğrul bu tefrikayı sonradan *İnsan ve Tiyatro Üzerine "Gördüklerim"* adlı (Yankı Yayınları, 1975) kitabında kısaltıp sadeleştirerek yayımlamıştır. Orada bu cümle, "Hummalı bir hamaratlık içinde yeni yapma, eskileri de onarma çabasındalar," şeklinde geçiyor (Y.N.)

2. Dönemin İstanbul şehremini yani belediye başkanı Emir Erkul. (Y.N.)

şününüz. Bunu düşünmek, bu medeni ve insani ihtiyacı sizin de duyduğunuzu ispat eder. Ayasofya ile Sultanahmet'in arasında beşerin yeni mabedi ve yeni mektebi olan tiyatronun yükseldiği gün şehre bin bir hastane açmış kadar iyilik etmiş olacaksınız.

Hastanelere tahsisat veriyorsunuz, içimizde vücutları rahatsız olanlara yardım insani bir borçtur. Fakat beyefendiler, ruhlarımız için ne yapıyorsunuz? Ruhlarımız ki cehalet ve taassup hastalığıyla asırlardır can çekişiyor. Yapacağınız tiyatro o alil ve mustarip ruhlarımızın ve ruhlarınızın hastanesi, tedavihanesi olacaktır!

Yeter artık mezbahanızın kokusu, buz fabrikanızın gürültüsü, Büyükada'nızın imarı! Yeni Türkiye'ye mektep ve tiyatro, fırınlarınızdan ve çeşmelerinizden daha ziyade lazım.

Unutmamalısınız ki aç ölür, cahil öldürür!

Vakit, 30 Ağustos 1925

MAARİF KOMİSERİ BİR TİYATRO MUHARRİRİDİR

1

Odessa'da sabahleyin erkenden gazeteci arkadaşlarla sinema fabrikası murahhası ve tiyatro sanatkârları birliği reisi geldiler. Onlarla uzun uzadıya konuşamadım. Zira o gün inkılapta pek büyük yararlılığı görülen Kumandan Kotovsky'nin cenaze alayı vardı. Herkes, bütün şehir daha sabahtan ayaklanmış, akın akın birleşilecek meydana dökülmüşler, civardan asker murahhasları fevkalade muntazam küçük kıtalar halinde şehre gelmiş, her köşe başında fotoğraflar ve sinemacılar bu muhteşem alayı tespite uğraşıyorlardı. Süvari polisleri, milisler alayın son derece intizamına dikkatle meşgul ve bütün bunlar; efsanevi harikalar göstermiş olan kumandana son şükran borcunu ödemek için koşan binlerce kadın, erkek, çocuğun manzarası, halkı sokaklara dökülmüş Odessa'ya fevkalade bir gün yaşatıyordu.

Kadınlar kırmızı başlıklarıyla, erkekler beyaz bluzlarıyla papatya tarlası arasında gelincikleri hatırlatıyor ve bu yüz binlerce ayaklı bir tek vücut kafile geniş sokaklardan süzülüyordu.

Belki beş yüz bin kişinin iştirak ettiği bütün bu merasim o kadar sadelik, o derece yükseklik içinde geçti ki

en küçük bir intizamsızlık ve çirkinlik görmedim. Ne bağırarak ne çağırarak ne nutuk ne safsata! Hazin hazin matem havası çalan beş-on askerî mızıkancının iniltiyeye benzeyen namelerinden başka hiçbir şey! Büyük ölümlerine hürmetlerini bu derin sükûtlarıyla ne belîğ, ne derin fakat ne kadar alayışsız, gösterişsiz ifade ettiler.

Burada üstat Ziya Gökalp'in cenazesinde daima en önde bağırarak ve ruhunu tazib eden nevha-ger yalancı pehlivanı hatırladım.

2

Sovyet Rusya ittihadını teşkil eden cumhuriyetlerden Ukrayna'nın sinema fabrikası Odessa'da bulunuyor. Amerika sinemacılığı dev adımlarla ilerlediği ve Avrupa'nın hatta Almanya, İsveç gibi en güzel filmler yapan memleketlerini kasıp kavurarak rekabet adımları altında ezdiği bir devrede Rusya gibi iki sene evveline kadar dahilî ve haricî muharebeyle meşgul bir memlekette yenilik aramak doğru olmayacaktı. Binaenaleyh sinemacılığa ait Odessa'da beni alakadar edecek bir şey bulacağımı zannetmiyordum. Fakat aldanmışım. İki senedir bütün sanayi ve ticaret şubeleri meğer ileri adımlarıyla gidiyormuş. İki seneden beri nasıl otomobilcilikte tekâmül başlamışsa aynı azim, aynı gayret sinemacılıkta da gösterilmiş...

Bizde en çok işitilen cümlelerden biri, "Canım şimdi onun sırası mı, daha mühimleri varken"dir. Başka milletler ise heyet-i içtimaiyelerinin bütün ihtiyaçlarını aynı ehemmiyetle düşünüyor ve temine çalışıyorlar. Yemek nasıl dilin, dimağın ve vücudun ihtiyacıysa, gözün ve kulağın da öylece güzel şeyler görmeye ve işitmeye muhtaç olduğunu biliyoruz. Halbuki Ruslar bu lezzeti tatmışlar, bu ihtiyacı duymuşlar.. Bugün Almanya'nın orta dere-

cedeki film atölyeleri gibi son terakkiyata uygun levazım tedarik etmişler. Fevkalade bir gayretle çalışıyorlar.

Odessa'daki sinema teçhizatını, az müddet zarfındaki mükemmeliyeti gördüğüm zamanda kalbim gıptayla doldu.

3

Tam altı buçukta trenimiz yürümeye başladı. Güneş batıncaya kadar, hiç arızasız, nihayeti ufukta bulutlarla birleşen yemyeşil ovalardan geçtik. Ukrayna'nın bu ucu bucağı gelmeyen, dümdüz, mümbit çölünden geçerken Rusya'ya niçin Avrupa'nın buğday ambarı dediklerini anladım. Buralarda bir tek tarla yoktu ki ekilmemiş, biçilmemiş olsun. On senedir bu ilk bereket yılıymış. Geçen seneden beri Trieste'den vapur vapur nakledilen Fordson traktörleri Rusya'da ne kadar yararlılıklarını göstermişler. Yeşillığın en açığından en koyusuna kadar Macaristan'dan gayri hiçbir yerde görmediğim bütün güzelliklerini gördüm. Üzerinde yaşayan insan ve hayvanlara bu kadar gıda ve nimet veren bu mümbit toprak mukaddestir. Buraları gördüğüm zaman bizim hırçın kayalıklara ve başları yukarıda mağrur, sarp dağlarımıza karşı kinim bütün bütün arttı.

Odessa'dan Moskova'ya kadar hattın hemen hemen her tarafında on senedir tamir görmeyen yerler yenileştiriliyor, kadın, erkek ameleler hattı temizliyor, tesviye ediyorlar. Yalnız hatta çalışan belki birkaç amele ordusu var.

Ertesi gün Kiev'den sonra kartpostallarda resimlerini gördüğümüz hakiki Rusya manzaraları başladı. Ormanlar, saatlerce süren çam ve meşe ormanları, sakları bembeyaz ağaçlar. Ve sonra her istasyonda bitmek tükenmek bilmeyen odun, kereste, ağaç.

Kırk saatlik bir ekspres yolculuğundan sonra Moskova'nın eski kilise kubbeleri, sapsarı, birer altın ışık gibi parlamaya başladı. İşte nihayet Moskova!

4

Tren tarifede yazılı dakikada istasyondan içeri girdi. Geniş, güzel bir istasyon binası!

Moskova'ya ayak bastığım dakikadan beri ilk nazarı dikkatimi celbeden şey tamir ve badana hastalığı oldu. Bir sokak bulamazsınız ki orada beş-on ev tamir edilmesin, yeni boyanmasın. Her yerde, her tarafta yazın güzel havalarından bilistifade tamir ve imar var. Böyle giderse Moskova kışa yepyeni bir şehir kıyafetiyle girecek.

Burada maksadıma süratle vusul için en kısa yoldan gitmek lazım geldi. Bütün tiyatrolar maarif komiserliğine merbut olduğu için doğrudan doğruya maarif vekâletine gittim.

Maarif komiseri olan Lunaçarski yoldaşı Paris'in yevmi *Comedia* gazetesinde "Rus Tiyatrosu" diye yazılan müteaddit makalelerden gıyaben tanıyorum. İnkılabın büyük rehberlerinden ve meşhur hatiplerinden biri olan bu zat, aynı zamanda Rusya'da yeni tiyatro edebiyatının en yüksek bir simasıdır. Yeni tiyatro muharrirleri arasında en muvaffak olan ve eserleri en çok rağbet kazanan Lunaçarski'dir. Bu itibarla benim için pek kıymetli olan bu ziyaretin müşkülata uğrayıp uğramayacağından korkuyordum.

Maarif komiserliği odasını gösterdikleri zaman bir türlü inanmadım. Sade, basit ve tıpkı lalettayin bir kalem odası kadar mütevazı döşenmiş. Bu koskoca Rusya hükümetinin vekâlet odasını görünce gözümün önünde bizim eski muhteşem nezaret odaları birer resmigeçit yaptı. Bu mukayese bana halk hükümetinin ne demek

olduğunu bir kere daha anlattı. Kâtibesine maksad-ı ziyaretimi söyledim. Hemen, her türlü merasimden, teşrifattan ari olarak kabul edildim.

Bu sevimli ve pek mütevazı inkılap kahramanı beni pek samimi ve nazikâne karşıladı ve maksad-ı seyahatimi büyük bir alakayla dinledi. Nihayet kendi tarafından azami suhulet göreceğimi de vaat etti. Nitekim ertesi gün bütün tiyatro ve sinema fabrikaları müdürlerine hitaben yazılmış birer tavsiye aldım. Ve bu mesleğime ait tetkikatıma başlayabilmek için bütün kapalı kapıları açan elimde uğurlu bir anahtar oldu.

5

Oturduğum ev şehir kenarında. Önümde yat kulübü. Karşı sahilde eski sergi. Bir parça dinlenip etraf ve civarı görmeye çıktığım zaman nehirde yüzme öğrenen, kürek çeken izcileri gördüm. Bunlar birer muallimin nezareti altında her akşam denizcilik öğreniyorlar, sonra da hepsine ayrı ayrı kulüp bahçesinde jimnastik yaptırılıyor. Her mahallenin böyle bir teşkilatı var.

Şimdi bir mesire halini alan ve içinde bir yazlık operet, komedi, sinema ve tiyatro binaları bulunan sergi bahçesinde mızıkacı çalışıyor. İşlerini güçlerini bitiren ameleler, kadın ve çocuklarıyla bahçede oturuyor, parkta geziniyor, musiki dinliyorlar.

Bahçedeki birahane gayet şık giyinmiş bir grubun yanında, beyaz sade gömlekleriyle başkaları oturmuş. Biraz sonra tiyatrolarına girecek olan çok şık giyinmiş aktislerin yanında, siyah önlükleriyle işçi kızları, aynı vakar içinde çay içiyorlar, gülüşüyorlar.

İnkılap şimdiye kadar kendilerinin suratına kapanan bu kapıları açmış, sınıf farkını ortadan kaldırmış... Herkesi bir, aynı hakka sahip kılmış ve şimdi herkes bu haktan müsavaten istifade ediyor.

"Modern Türk tiyatrosunun kurucusu" Muhsin Ertuğrul, dönemin "tiyatro mabetleri" olarak gördüğü Almanya, Fransa, İsveç, ABD gibi birçok ülkeye araştırma gezileri yapmış, buralarda gördüklerini de gazete ve dergilere yazmıştır. Ama "tiyatro sanatının en yüksek mertebesi"nde olduğunu düşündüğü Sovyet Rusya'ya 1925 ve 1934'te yaptığı ziyaretlerin ve oradan yazdıklarının yeri ayrıdır. Zira bu metinlerde Sovyet sanatçılarının tiyatro ve sinema alanına getirdikleri yenilikleri anlatmakla kalmaz, oradaki büyük inkılabın müzikten gündelik hayata, tarımdan eğitime hayatın her alanındaki yansımalarını, sıradan "amele"lerin radikal dönüşümünü de coşkuyla kayda geçirir.

Moskova'nın bütün sinema ve tiyatrolarına, kütüphane, müze, konser ve opera salonlarına kolayca girer. "Tamir ve badana hastalığı"na yakalanmış Moskova'da en çok amele sınıfının şimdiye kadar her yerde dışlandığı yüksek sanatla buluşmasının örneklerine hayranlık beyan eder: Tiyatro fuayelerinde şık aktrislerle beraber çay içen işçi kızları, sergi salonlarını gezen "tabur tabur" köylü ve işçiyi, temiz ve şık sade kıyafetleriyle tiyatro salonlarını dolduran ameleleri, tıklım tıklım dolu kütüphaneleri, işçi üniversitelerini ballandırarak ve gıptayla anlatır. "Buraya geldiğim günden beri nereye gittim ve ne gördümse hepsinin karşısında aczimizi ve cehlimizi hatırlayarak göğüs geçirmekten zevk-yab olmaya vakit bulamadım. Ah ne geriyiz, ne geriyiz..." diye yakınarak Türkiye'nin "medeniyet" arayışında "kör değneğini beller gibi" yalnız Batı'yı değil Sovyetler Birliği'ni de model alması gerektiğine işaret eder.

Nergis Ertürk kitaba yazdığı güzel sunuşta özellikle hem Muhsin Ertuğrul'un dinin yerine geçecek yeni bir ahlak ve maneviyat arayışını ve bu arayışın kilit önemdeki parçası olarak sanat ve tiyatro anlayışını ayrıntılı olarak anlatıyor hem de Ertuğrul'un bu ilginç metinlerini "SSCB'den Dönüş" adı verilen seyahatname alt türünün örnekleriyle, özellikle Benjamin'in *Moskova Günlüğü* ile birlikte okuyor.

#izler #cumhuriyettönemi #gazeteyazıları #moskova #tiyatro #sinema

 can

 canyayinlari.com | f | | canyayinlari

deneme

ISBN 978-975-07-6147-8

9 789750 761478